

EEN INKTVLEK EN HARE GEVOLGEN

René Bazin

René Bazin, *Une tache d'encre*. Paris, Calmann Lévy, 1888; verscheen eerst als feuilleton in *Journal des débats politiques et littéraires* 1888; 'couronné par l'Académie française' (Bazin werd verkozen tot lid in 1903). Een mooie versie werd geïllustreerd door André Brouillet (Tours, Alfred Mame et fils, 1889). Een Nederlandse vertaling door Emiel Van Mulders verscheen in de reeks 'Meesterwerken uit de wereldliteratuur': *Eene inktvlek*. Brussel, J. Luyckx, (1929). Maar een betere vertaling verscheen reeds in 1893: de *Java-bode* publiceerde het als een feuilleton in 65 afleveringen van 5 januari tot 22 maart. "Heden begint een nieuw feuilleton, dat bijzonder mooi is en waarvan wij de lezing dan ook met nadruk aanbevelen. Het is eene door zeer bekwame hand voor ons blad gemaakte vertaling van René Bazin's *Une tache d'encre*, een boek dat door de Académie française is bekroond en dat met recht een juweeltje is genoemd." Uit deze versie nemen we hier enkele fragmenten over.

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23. Dit is alles wat ik omtrent de drie-en-twintig eerste jaren van mijn leven te vertellen heb. Een optelling, waaruit voldoende blijkt dat eentoonigheid en gebrek aan afwisseling het eene jaar precies gelijk was aan het andere.

Mijne ouders heb ik verloren toen ik nog erg jong was. Ter nauwernood kan ik mij herinneren hoe zij er uit hebben gezien, en wat het huis betreft dat wij te la Châtre bewoonden, dit zou ik mij zeker heelemaal niet meer herinneren wanneer ik niet – het noodlot kan toch soms verschrikkelijk wreed zijn! – van uit de ramen van de kostschool waar ik op was gedaan, dit huis, dat na den dood mijner ouders verkocht was geworden, steeds voor oogen had gehad. Ja, te la Châtre ben ik geboren en op een kostschool te la Châtre heb ik tot aan mijn achttiende jaar mijn leven doorgebracht! "Een kostschool is zoo goed als een tweede ouderlijk huis", placht de directeur van het instituut dikwijls te zeggen. Maar ik heb het er altijd voor gehouden dat hij daarmee het eerste, het ware ouderlijke huis onrecht aandeed.

Toen ik te la Châtre genoeg grieksch en latijn had geleerd om mijn admissie-examen voor de hooge school te kunnen doen, werd ik door mijn oom en voogd, den heer Brutus Mouillard,

procureur te Bourges, naar Parijs gestuurd, ten einde aldaar in de rechten te studeeren. Dit duurde drie jaar en thans ben ik sedert achttien maanden licentiaat en heb ik "in voorzegde kwaliteit", zooals mijn oom zich uitdrukt, een eed afgelegd die mij officieel heeft gestempeld tot aspirant-advokaat. Elken Maandag ga ik, evenals mijne tallooze collegas, geregeld mijn naam op een soort van presentielijst zetten, en daardoor ben ik, naar het schijnt, thans op weg om mij het vertrouwen van weduwen en weezen te verwerven.

Terwijl ik in de rechten studeerde, heb ik, zoo onder de bedrijven door, ook nog het licentiaat in de letteren weten te verkrijgen. Tegenwoordig ben ik bezig aan mijne dissertatie voor doctor in de rechten. Mijne juridische examens zijn allen goed afgelopen, maar meer ook niet – schitterend kon geen enkel genoemd worden: ik was in mijn hart veel te veel litterator. Professor Flamaran, mijn oude vriend, heeft het mij dikwijls genoeg gezegd: "– de rechtswetenschap, jonge man, is van nature jaloersch; zij duldt geene mededingster!" Heeft zij werkelijk in mijn hart met eene ernstige mededingster te kampen? Ik vrees dat het zoo is, maar pas er wel op dit aan monsieur Mouillard te bekennen, wien "dat onzinnige licentiaat in de letteren", zooals hij het noemt, nog dwars in de maag zit. Hij koestert groote verwachtingen van mij en het is natuurlijk dat ik van mijnen kant ook vrij wat van hem verwacht en hem met het oog hierop eenigszins menageer.

Mijn verleden komt dus hierop neer dat ik twee licentiaats diplomas heb weten machtig te worden; mijne toekomst bestaat in het vooruitzicht op een derde diploma en het kijkje op een erfdom. Kan men zich iets meer alledaagsch voorstellen?

Geen wonder dat, onder deze omstandigheden, het tot op heden, 10 December 1834, nooit in de verste verte bij mij is opgekomen een dagboek of iets dergelijks te houden. Wat zoude ik daarin hebben kunnen opteekenen? Niets, absoluut niets. En ik had mij niet anders voorgesteld dan dat dit tot aan mijn dood zoo zoude blijven. Doch wie is in staat te voorzien welke verrassingen het leven voor ons in petto heeft? Wie kan voorspellen dat de draad, die zich tot dusverre zoo kalmpjes liet afwinden, niet plotseling in de war zal raken?

Hedenmiddag is mij een ernstig geval gepasseerd, een geval dat mij heelemaal van streek heeft gebracht. Eene stem in mijn binnenste zegt mij dat dit geval hoogst gewichtige gevolgen zal hebben, dat ik sta voor een crisis in mijn bestaan, zooals de romanschrijvers het noemen. Thans is het oogenblik dan ook gekomen om een begin te maken met het schrijven van mijn "Mémoires"; het komt mij voor dat ik dit aan mij zelf verschuldigd ben. En in deze overtuiging heb ik in den boekwinkel op den hoek het cahier gekocht dat thans vóór mij ligt. Ik wil daarin in al zijne détails het gewichtige feit opteekenen zóó als het zich heeft toegedragen, en later de gevolgen die er eventueel uit zullen voortvloeien.

Ja, voortvloeien, dat is het juiste woord. Want de historie loopt over een inktvlek.

Zij is ter nauwernood opgedroogd, mijn inktvlek, en zij is een waar monster, zoowel uit een fysiek als uit een moreel oogpunt. Zij is heel wat meer dan een gewone inktmop, zij draagt een misdadig karakter. In de staatsbibliotheek is het dat ik haar heb laten vallen op ... Doch laat ons niet vooruit loopen.

Voor mijne dissertatie ga ik zoo goed als alle dagen naar de staatsbibliotheek. Doch ik werk daar niet in de voor het publiek bestemde groote zaal, maar in eene andere, waar geleerden, en dit nog wel alleen krachtens eene speciale autorisatie, worden toegelaten. Het is steeds met een gemengd gevoel van ontzag en van gestreelde ijdelheid dat ik deze zaal binnentreed. Men behoort niet tot jan en alle man wanneer men haren drempel mag overschrijden! Twee Cerberussen zijn het die haar bewaken. Want eerst moet men de loge van den conciërge passeeren en daarna stuit men op een bode, die met een plechtig gezicht achter het kamerschut bij de deur zit. Deze dubbele bewaking geeft natuurlijk een hoog idee van de majesteit van het heiligdom dat men gaat betreden. De bode kent mij reeds, hij vraagt mij niet meer naar mijn bewijs van toegang. Natuurlijk behoor ik nog niet tot de oude kennissen die hij met een vriendelijk glimlachje toeknikt, neen, zóó ver heb ik het nog niet gebracht. Maar toch behoor ik ook niet meer tot de nieuwelingen die hij met een streng gezicht naar hunne legitimatie vraagt. Wanneer hij mij ziet aankomen, begroet hij mij met eene genadige hoofdbeweging, die zooveel zeggen wil als: "treed binnen, mijnheer: al zijt gij ook nog wel wat jong, toch reken ik u reeds tot de habitués."

En dan treed ik binnen en bewonder ik steeds weder de reusachtige afmetingen van de zaal, het indrukwekkende plafond, de tegen de muren aangebrachte manshooge boekenrekken, waarop in systematische volgorde de werken van dagelijksch gebruik zijn gerangschikt, den areopaag van bibliothecarissen en conservatoren, die op eene verhevenheid aan het einde van de zaal tronen, en, achter deze, het heilige der heiligen, waar de uitverkorenen onder de uitverkorenen zitten te studeeren, lieden, die zonder twijfel lid zijn van minstens een half dozijn geleerde genootschappen. Aan weerszijden van de met een dikken looper belegde passage die de zaal in hare volle lengte in tweeën deelt, staan de leestafels en de fauteuils waarin de geleerde bezoekers der bibliotheek zich, door niets gestoord, aan hunne nasporingen en studieën kunnen wijden. Deze bezoekers behooren steeds voor het groote meerendeel tot het mannelijke geslacht. Wanneer men hen van achteren beschouwt, voorovergebogen over de voor hen liggende manuscripten en folianten, dan verdiept men zich onwillekeurig in allerlei interessante bespiegelingen over den noodlottigen invloed van het denken op den wasdom van het haar. Met uitzondering van een stuk of wat robuste gestalten, die blijkbaar niet ver van de boorden der Middellandsche zee het eerste levenslicht aanschouwden en wier peper en zout kleurige borstels tegen alles bestand zijn, heeft geen hunner een enkel haar meer op het hoofd. Goede hemel, wat een collectie kaalkoppen! Nu en dan treft men onder de bezoekers ook sporadisch vrouwen aan. George Sand was indertijd eene trouwe comparante. Hoe hare opvolgsters heeten en wat voor beroep zij er op nahouden weet ik niet. Doch wel heb ik opgemerkt dat zij steeds onvermijdelijk in het zwart zijn gekleed, onmogelijke mantels en hoeden dragen en haar gezichten achter dikke voiles verbergen. Het zijn blijkbaar ongelukkigen van wie de liefde niets meer weten wil.

Wanneer ik passeer kijken de meesten van al deze geleerden en hooggeleerden even op en staren mij een moment na met den wezenloozen blik van lieden die in hunne lectuur worden gestoord en wier hersens nog bezig zijn met datgene wat hare gelukkige bezitters een oogenblik te voren hebben gelezen. Doch dadelijk daarna komen zij tot bezinning en dan ergeren zij zich gruwelijk over de rustverstoring, werpen mij een nijldigen blik toe en steken den neus weder in het voor hen liggende boekwerk. Niemand heeft een woord gesproken. Ik raad echter wat zij mij in gedachten hebben toegeroepen: onverlaat! weet gij dan niet dat ik op het oogenblik bezig ben aan het bestudeeren van den oorsprong van het gildewezen? – En ik aan het bestudeeren der regeering van Lodewijk XII? – En ik aan dat der romaansche dialecten? – En ik aan eene studie over de sociale positie van de vrouw onder Tiberius? – En ik aan eene nieuwe overzetting van Horatius? – En ik aan een hoofdartikel voor “Ni Dieu ni Maitre” over de lijfeigenschap in Rusland? –

En allen voegen er, daarvan ben ik overtuigd, bij: “en gij, gij die nog niet eens droog zijt achter de ooren, wat hebt gij in Gods naam hier te maken? Op uw leeftijd schrijft men nog niet. Hoe vermeet gij u de rust te komen verstoren in dit heilig oord?”

Helaas! mijne heeren. Wat ik hier te maken heb? Mijne dissertatie! Mijn oom en vroegere voogd, monsieur Brutus Mouillard, procureur te Bourges, dringt er met kracht en geweld op aan dat ik voortmaak, dat ik toch eindelijk klaar kom. Hij heeft rust noch duur meer vóór bij mij in Bourges bij zich heeft en is ten hoogste verontwaardigd over mijne langzame manier van werken en niet minder over het door mij gekozen onderwerp dat hij eenvoudig bespottelijk noemt.

Dit is misschien wat kras uitgedrukt. Maar waar is het dat ik, ten einde langer te Parijs te kunnen blijven, een ietwat eigenaardig onderwerp heb gekozen. Mijne dissertatie handelt over de Latini Juniani. Ja, mijne heeren, dat is mijn onderwerp, het is spiksplinternieuw, zoo goed als onmogelijk tot klaarheid te brengen, heeft niet het minste of geringste praktische nut en staat zelfs niet in de verte ook maar in eenig verband met de latere uitoefening van een beroep, welk ook. Wat een hoofdbreken de behandeling van dit onderwerp mij kost, daarvan kunt gij u onmogelijk ook maar een flauw denkbeeld maken.

Het spreekt van zelf dat ik, bij wijze van welverdiende belooning voor al de moeite die ik mij geef, niet nalaat ruimschoots te profiteeren van de vele amusemen ten die voor een jong mensch van mijn leeftijd te Parijs te vinden zijn. Maar ik pas er wel op dat mijn oom daar niet achter komt. Om hem te doen zien hoe braaf en vlijtig ik ben, verzuim ik nooit elke maand mij een nieuw toegangsbewijs voor de staatsbibliotheek te doen uitreiken en hem de vervallen

entréekaart over de afgelopen maand toe te zenden. Hij heeft al een doos vol dergelijke vervallen maandkaarten. En in de onbedorvenheid van zijn hart is monsieur Mouillard, al laat hij zulks ook niet blijken, een en al bewondering voor zoo'n model van een neef, die zijne dagen slijt in de staatsbibliotheek, zijne nachten in gezelschap van Gaius doorbrengt, aan niets anders denkt dan aan de Latini Juniani en volkomen onverschillig is voor alles wat niet Latinus Junianus is in dat Parijs vol verleiding dat mijn oom steeds het moderne Babylon noemt.

Doch ter zake.

Als naar gewoonte betrad ik heden ochtend, blakende van ijver, de groote zaal met hare kaalhoofdige bevolking. Hoe weinig vermoedde ik welk ontzettend onheil mij hier boven het hoofd hing!

In de onmiddellijke nabijheid van de voor de bibliothekarissen bestemde verhevenheid en rechts en links daarvan staan twee hooge lessenaars. Wanneer men een boekwerk verlangt te hebben, moet men aan een van die twee lessenaars het vereischte formulier van aanvraag invullen. Ten einde mijne aanvraag te schrijven ging ik aan den lessenaar rechts staan, aan dien welke correspondeerde met en zich onmiddellijk aansloot aan de lange leestafel rechts. Ach! ware ik maar aan den anderen lessenaar gaan staan, dan zou er niets zijn gebeurd. Maar helaas, het noodlot had het anders beschikt!

Met de uiterste preciesigheid en zoo duidelijk mogelijk vul ik mijn formulier in. Het is een werk over Romeinsche antiquiteiten dat ik verlang te hebben. Ik herlees mijne aanvraag: er mankeert niets aan, alles wat er in moet staan staat er in: de titel, de naam van den schrijver, het formaat, alles. Ik ben klaar. Er blijft mij thans niets anders over dan den aan een koperen kettinkje bevestigden pennenhouder weder behoorlijk op zijne plaats in de daarvoor bestemde holte naast den inktkoker te leggen. Doch – is het verstrooidheid, is het onbezonnenheid, is het mijn kwade gesternte? – in plaats van dit te doen leg ik het ding boven op den smallen kant van den lessenaar, natuurlijk met de pen naar buiten. En hoe het komt begrijp ik nog niet, op hetzelfde moment verliest het zijn evenwicht en valt naar beneden. Ik hoor het zachte geratel van het afloopende kettinkje. Plotseling is alles stil. Het onheil is geschied. Ten gevolge van den schok waarmede het onzalige voorwerp in zijn val werd gestuit, is er een kolossale inktdroppeel uit de nog natte pen naar beneden gevallen en deze droppeel.... O! nog loopt mij eene rilling over het lijf wanneer ik aan het kleine oude mannetje denk dat van uit de schaduw van den lessenaar eensklaps woedend voor mijne geconsterneerde blikken opdoemde!

"Stommeling! Eén der zeldzaamste inkunabelen van de heele bibliotheek zoo te bevleken!"

Ik buig mij over den rand van den lessenaar heen en kijk naar beneden. O gruwel! De rampzalige druppel was nedergrekomen op de rechterbladzijde van een opengeslagen foliant, vlak naast een kunstig vergulde en gekleurde hoofdletter. En het was geen bescheiden inktvlek die mijn verbijsterd oog aanschouwde, neen, men zou haar hebben kunnen vergelijken met eene zwarte zon die naar alle kanten hare stralen uitspreidde. En ten gevolge van de schuine ligging van het boek gingen die stralen aan den onderkant allengs over in beken en kanalen wier zwarte inhoud langzaam naar beneden vloeide. De naaste burens van het oude mannetje waren opgestaan en keken mij aan alsof zij mij met huid en haar wilden verslinden. Ieder oogenblik vreesde ik dat zij mij te lijf zouden gaan, terwijl ik in mijne verbijstering en radeloosheid niets anders dan een paar niets zeggende woorden wist te mompelen: "het spijt mij verschrikkelijk, ik begrijp niet hoe het gebeurd is, wanneer ik geweten had," enz. Het oude mannetje zelf scheen verstijfd van ontzetting; roerloos staarde hij de noodlottige mop aan. Doch plotseling kwam hij tot bezinning, met koortsachtige haast zocht hij een oogenblik in de naast hem liggende groote zwart lederen portefeuille, haalde er een stuk vloeipapier uit te voorschijn en begon thans met dezelfde angstvallige zorg waarmede een pleegzuster eene wonde bet, den inkt op te drogen. Ik profiteerde hiervan om mij uit de voeten te maken en retireerde naar het uiterste einde van de andere leestafel, waar tot mijn geluk een der bedienden juist het door mij verlangde werk had nedergelegd.

In mijn angst trachtte ik mij zelf wijs te maken dat, wanneer ik mij maar dood stil hield, den schijn aannam wanhopig te zijn over het door mij aangerichte onheil, ik wellicht den storm zoude kunnen bezweren die boven mijn hoofd dreigde los te barsten. Doch feitelijk begreep ik maar al te goed dat de historie niet zoo glad zoude afloopen. Zoodra ik aan mijn uithoek plaats genomen had, waagde ik een blik naar den kant van de zaal waar de katastrofe voorgevallen was. En tusschen mijne vingers door zag ik toen het kleine mannetje met de witte haren levendig gesticuleerende in een druk gesprek met een der conservatoren. Ik zag hem met de hand op het voor hem liggende corpus delicti slaan en daarna zich half omwenden en op mij wijzen, en ofschoon ik geen woord kon verstaan van wat hij zeide, begreep ik bij intuïtie dat het allesbehalve een lofrede was die hij op mij hield. Ik meende te zien dat het gezicht van den conservator hoe langer hoe meer betrok en voelde dat ik vuurrood werd. "Het spreekt van zelf", zoo dacht ik, "dat er een wet bestaat tegen inktmoppen; een dekreet, een reglement, kortom het een of andere ding dat zich het lot aantrekt van inkunabelen en dergelijke interessante zaken meer. En zonder twijfel is het eene draconische straf welke den onverlaat treft, die zich met heiligschennende hand aan die schatten vergrijpt, daar de wet of het reglement of het dekreet dat de zaak regelt, natuurlijk van de geleerden zelf is uitgegaan. Die straf bestaat, daarvan ben ik overtuigd, in de eerste plaats in het verbod om ooit weder een voet over den drempel van de bibliotheek te zetten, in de tweede plaats in eene boete, een enorme geldboete. Het tweetal daar ginds is op het oogenblik bezig mij uit te kleeden. Het boek dat ik hen zie raadplegen, is ongetwijfeld de catalogus van de verkooping waar het onschatbare kleinood werd gekocht. Ik zal de volle waarde van het ding moeten betalen. Daar kan oom Mouillard plezier van hebben.

Tot zooverre was ik met mijne gedachten gekomen, toen een der zaalbedienden, dien ik niet had zien naderen, mij op den schouder tikte.

"Mijnheer de conservator laat u vragen of u even bij hem wilt komen."

Ik stond op en deed wat mij gevraagd was. Mijn vijand, het oude heertje met de witte haren, had intusschen zijne vroegere plaats aan de leestafel weder ingenomen.

"Zijt gij het, mijnheer, die een inktvlek op dezen foliant hebt laten vallen?"

"Ja mijnheer."

"U hebt het niet expres gedaan?"

"Ik verzeker u plechtig dat het bij ongeluk geschiedde en dat het gebeurde mij verschrikkelijk spijt."

"Dat kan ik begrijpen. Het is een van de zeldzaamste werken der bibliotheek. De inktvlek zelf is overigens ook een rariteit. Zoo'n vlek heb ik mijn leven lang nog niet gezien."

Ik was op het punt ten antwoord te geven: "ja, zij is bijzonder goed geslaagd", maar gelukkig hield ik dit antwoord voor mij.

"Wilt gij zoo goed zijn mij uw naam, voornamen, beroep en woonplaats op te geven?"

"Fabien Jean Jacques Mouillard, aspirant-advokaat, 91 rue de Rennes. Is dit alles wat u van mij verlangt?"

"Ja, ten minste voor het moment. Ik wil u thans alleen nog mededeelen dat monsieur Charnot allesbehalve gesticht is over het gebeurde. Het zou verstandig van u zijn wanneer gij hem uwe excuses aanbodt."

"Monsieur Charnot?"

"Ja, het lid van het Instituut. Hij was het die in den beschadigden foliant las toen het ongeluk gebeurde."

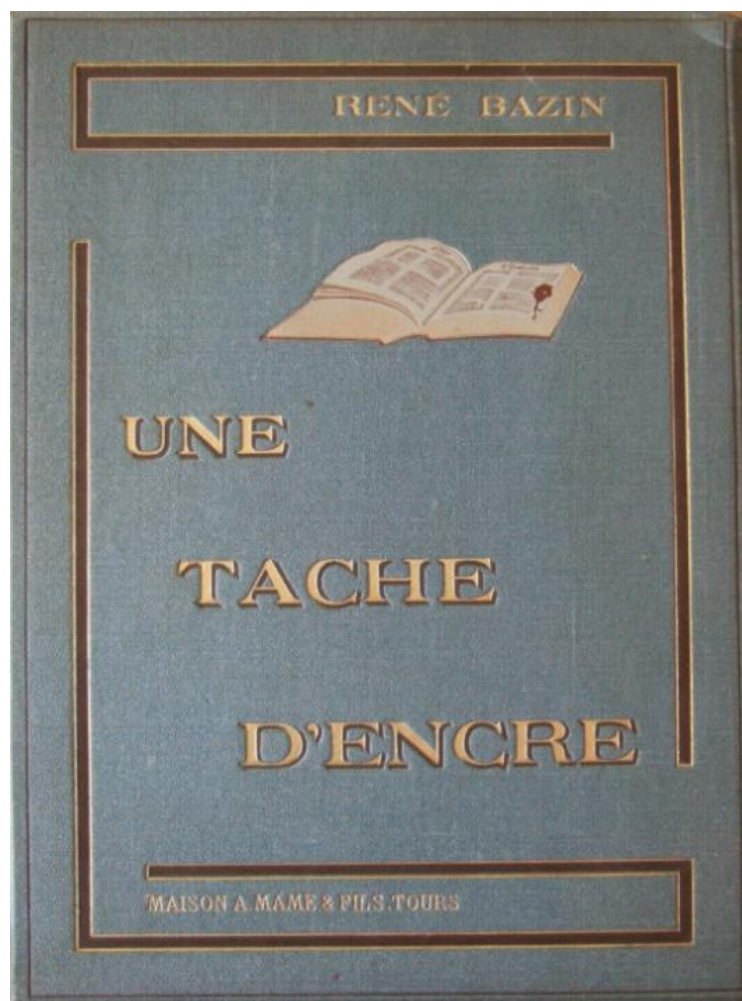
"Hemelsche goedheid!" zuchtte ik toen ik mijn fauteuil weder had opgezocht, "dit moet de man zijn van wien mijn promotor mij heeft gesproken. Monsieur Flamaran is lid van de academie van wetenschappen, de ander van wien hij sprak, was lid van de academie van opschriften en fraaie letteren. Charnot?... Charnot? Ja wel, zoo klonk de naam dien hij noemde. De laatste maal dat ik hem ontmoette, ik herinner het mij thans uitmuntend, haalde hij hem aan, hij noemde hem toen zelfs: "mijn beste vriend Charnot, van de Academie van opschriften." Zij zijn intieme vrienden. Wat een koopje! Behalve het zwaard van Damocles dat mij van den kant der bibliotheek boven het hoofd hangt – de conservator heeft toch uitdrukkelijk gezegd dat de zaak *voor het moment*, niet dat zij *voorgoed* uit was – dreigt mij nu ook nog het gevaar dat ik bij mijn promotor in een kwaad blaadje zal komen, wanneer die monsieur Charnot bij geval een nijdas mocht zijn!

Aan deze mijne excuses gaan aanbieden? Maar wat zoude ik hem eigenlijk moeten vertellen? Feitelijk is de beschadigde foliant de eenige wien ik excuses zou moeten maken. Monsieur Charnot heeft niet de minste averij bekomen, zijn boordje en manchetten zijn vlekkeloos gebleven als de deugd. De arme foliant heeft alles op zijn dak kregen. Enfin, ik zal naar hem toegaan en eenvoudig tot hem zeggen: "mijnheer, het spijt mij verschrikkelijk dat ik zoo ongelukkig ben geweest u in uwe geleerde studieën te storen." Dat "geleerde studieën" zal hem streelen en zonder twijfel hoogst kalmeerend werken."

Ik wilde opstaan om mijn loffelijk voornemen ten uitvoer te gaan brengen. Doch monsieur Charnot verijdelde mijn plan.

Tot dusverre had ik steeds gedacht dat bij menselijke aandoeningen als toorn en verdriet de zoogenaamde acute phase zich tot het eerste moment bepaalt, zich alleen in het eerste moment voordoet. Toen ik monsieur Charnot zag opstaan, blijkbaar met het doel om naar huis te gaan, werd het mij duidelijk dat die meening volkomen onjuist was. Want men behoefde geen groot menschenkenner te zijn om waar te nemen dat hij thans nog veel zenuwachtiger, nog veel nijdiger was dan hij op het oogenblik van de catastrophe was geweest. De smalle, glad geschoren kin trilde, de lippen waren vast op elkander geprest. En de groote zwart lederen portefeuille die hij in de hand hield, zag ik beven. Hij wierp mij, toen hij mij passeerde, een tragischen blik toe en verliet de zaal.

A, is het zóó met u gesteld, mijn beste heer! Ga maar gerust naar huis, ik zal u niet ophouden! Tegenover iemand die in zoo'n toestand verkeert maakt men zijne excuses niet. Die krijgt gij later wanneer wij elkander weder ontmoeten... als wij elkander ooit weder ontmoeten.

28 December 1884.

Van middag ben ik monsieur Flamaran weder eens gaan opzoeken. Ik had daar al acht dagen plan op gehad, want met mijne Latini Juniani wil het niet erg vlotten. Deze interessante klasse van vrijgelatenen begint mij werkelijk te passionneeren. En mijne sympathie is niet minder dan natuurlijk. Want deze Latini Juniani zijn arme slaven wier vrijlating door het oude formalistische Romeinsche recht niet werd erkend, omdat hunne meesters goed gevonden hadden hun niet precies in den voorgeschreven vorm de vrijheid te schenken. Arme stakkers dus, slachtoffers van de wetgevende intolerantie der hoogmoedige veste. Aandoenlijk, niet

waar? Maar gelukkig daagt op een goeden dag een zekere Junius Norbanus op, het model van een waren demokraat, wien het gelukt eene wet te doen aannemen die aan alle moeilijkheden een einde maakt. Krijgt de meester het voortaan in het hoofd in een dronken bui zijn slaaf een beetje aan te halen, de slaaf is vrij. Hij is Latinus Junianus geworden. Wordt hij in een officieel stuk "mijn zoon" genoemd, hij is tot Latinus Junianus gepromoveerd. En ditzelfde geschiedt wanneer hij bij gelegenheid der begrafenis van zijn meester zich de vrijheidsmuts, den "pileus", op het hoofd zet of zelfs maar de moeite neemt met een waaier de vliegen van het gezicht van zijn dooden baas weg te jagen.

Ja, die Norbanus is een man naar mijn hart, werkelijk een brave kerel. Hij dacht aan alles, bestudeerde kennelijk zelfs het begrafeniswezen, om maar nieuwe gevallen van vrijlating op te doen! En dit nog wel in het midden van de oorlogen tusschen Marius en Sulla, waaraan hij zelf deelnam. In den geest zie ik hem vóór zijn tent zitten, 's avonds, na afloop van den slag. Hij steunt op zijn schild en kijkt met peinzenden blik den slaaf aan die de deuken uit zijn zwaard klopt. Zijn oogen worden vochtig en hij mompelt: "er is wat voor u in het vet, o trouwe Stychus; wanneer de vrede gesloten zal zijn, verbeidt u eene verrassing die niet mis is. Gij zult van de lex Junia Norbana hooren spreken, dat garandeer ik u."

Kan men zich een verhevener onderwerp voorstellen voor een schilder of beeldhouwer die mede wil dingen naar den prix de Rome?

Een man die zoo precies op de détails lette, moet natuurlijk een speciaal kostuum bedacht hebben voor de speciaal soort van vrijgelatenen die hij creëerde. Want in het oude Rome droeg zelfs de vrijheid livrei. Maar hoe was dit kostuum? Te vergeefs heb ik alle mogelijke en onmogelijke schrijvers geraadpleegd om daar achter te komen. Mijn laatste toevlucht is thans monsieur Flamaran. Deze weet zooveel dat hij misschien ook dit wel weten zal.

Monsieur Flamaran komt ergens uit het zuiden vandaan, wanneer ik mij niet bedrieg uit Marseille. Een bepaalde romanist is hij niet, maar daar hij een universeel man is, zoo is hij net zoo goed als een romanist. Reeds vroegtijdig is hij een beroemd man geweest, en dit terecht: er zijn weinige rechtsgeleerden die zoo scherpzinnig, zoo geleerd, zoo welsprekend zijn als hij. Hij is een model van een professor, zijne colleges zijn zeer interessant, zijne adviezen worden op hoogen prijs gesteld. Maar het allermeeft heeft hij zijne reputatie te danken aan de boeken die hij niet geschreven heeft! Reeds dertig jaar geleden kon men de studenten elkander hooren toefluisteren: "Hebt gij het al gehoord? Flamaran zal eerstdaags het tweede deel van zijn groote werk uitgeven." Of wel: "Flamaran is bezig een leerboek over staatsrecht te schrijven dat spoedig het licht zal zien." Of wel: "Flamaran heeft de laatste hand gelegd aan een werk over het hypotheekwezen, dat de geleerde wereld in rep en roer zal brengen; hij heeft er tien jaar aan gewerkt en het moet eenvoudig een meesterstuk zijn."

En het eene jaar ging voorbij, en het andere jaar ging voorbij, maar er kwam niets, absoluut niets. De reputatie van monsieur Flamaran werd intusschen steeds grooter. Een allermerkwaardigst phenomeen, dat doet denken aan de aloë in den Jardin des plantes. Wanneer deze in den bloei staat, is dit een evenement dat de Parijzenaars bij duizenden naar den tuin doet stroomen. Denkt ook eens aan! Een bloem die, naar de badauds beweren, twintig lentes, twintig zomers, twintig herfst en twintig winters noodig heeft vóór dat zij er toe kan besluiten te ontluiken. Parijs vergeet er de rozen voor. Maar het geval van monsieur Flamaran is heel wat curieuser: men kondigt alle jaren aan dat hij weder zal beginnen te bloeien, daar komt nooit iets van in en toch heeft hij een ontzaglijk succes! Men rekent het hem als een verdienste aan dat hij boeken zoude hebben *kunnen* schrijven! Benijdenswaardig lot!

Monsieur Flamaran is nog een professor van den ouden stempel, onbuigzaam streng, de schrik van allen tot wier examinatoren hij behoort. Hij zoude in staat zijn zijn eigen zoon te laten zakken. Van protectie wil hij niets weten. Voor hem zijn alle candidaten gelijk, hij maakt geen onderscheid tusschen het Oosten en het Westen. Den Japanees laat hij met evenveel succes zakken als den meest authentieken Franschman. Hij is beroemd voor de meesterlijke wijze waarop hij de kunst verstaat eenen examinandus met een paar woorden af te maken. Zoo zeide hij eens tot een rampzalige die geen genade in zijne oogen had kunnen vinden: "gij wilt in de rechten studeeren, jonge man, en dit terwijl de landbouw gebrek aan handen heeft!"

Wat mij betreft, dat ik bij hem in de gratie ben gekomen heb ik te danken aan eene omstandigheid, die ik mijn leven lang niet vergeten zal. Het was bij gelegenheid van het eerste

examen dat ik deed. Wij hadden het over de voorgedij, of liever, hij had het over de voorgedij, want ik bepaalde mij er toe zijne geleerde explicaties met een bewonderend stilzwijgen aan te hooren. Plotseling echter vraagt hij mij: "hoeveel opinies bestaan er omtrent deze kwestie?" - "Twee", geef ik ten antwoord. - "Goed. Een van de twee is eene juridische ketterij. Welke is dat? Bedenk u goed. Van uw antwoord hangt veel af." Ik denk een paar seconden na, het zweet brak mij van alle kanten uit. Op goed geluk af zeg ik daarop: "het is de eerste." God zij geloofd, ik had juist geraden. Van dit oogenblik af zijn wij vrienden geworden.

Deze oude professor is voor het overige een voortreffelijk man, zacht als een lam, zoolang de eer van den Code en van de juristerij niet op het spel staat, van eene spreekwoordelijke rechtschapenheid en een toonbeeld van waardigheid en eenvoud in zijn huiselijk leven. Dikwijls kan men hem voor zijn venster zich met zijn kanarievogels zien occupeeren, die hij trouwens volkomen op ééne lijn stelt met zijne studenten.

Om de woning van monsieur Flamaran te bereiken heb ik slechts den tuin van het Luxemburg dwars door te steken. Weldra sta ik voor zijne deur.

"Is monsieur Flamaran thuis?"

De oude meid die mij de deur heeft opengedaan, neemt mij een oogenblik met een ernstigen blik van het hoofd tot de voeten op. Alle dagen komen er zoo vele jonge lui die pas student zijn geworden mijnheer met hunne zoogenaamde beleefdheidsvisites het leven zuur maken! Of liever, zij probeeren dit te doen. Want de meesten krijgen niet thuis. Waar zou het ook heen wanneer men ze allen moest ontvangen! Het oudje komt, onder twijfel door een blik op mijn kneveltje, blijkbaar tot de conclusie dat ik minst genomen al licentiaat moet zijn en zegt:

"Ik geloof dat hij op zijn studeerkamer is."

Ik vind hem inderdaad op zijn studeerkamer, waar het zoo gloeiend heet is dat ik een oogenblik bang ben neer te zullen vallen. Mijn oude vriend is in een versleten chambercloak gedost en steekt mij hartelijk de hand toe.

"A, a, mijn Latinus Junianus! Hoe gaat het?"

"Dank u, monsieur Flamaran. Mij gaat het uitstekend. Met mijn Latini Juniani gaat het echter alles behalve goed."

"Niet mogelijk! Daar moeten we wat op vinden. Maar voordat wij verder gaan, ik herinner mij niet meer waar gij eigenlijk vandaan komt en ik stel er prijs op dit van mijne jongelui te weten."

Ik ben uit la Châtre vandaan. Mijne vacaties ga ik steeds doorbrengen bij mijn oom Mouillard te Bourges."

"A ja, Mouillard, met een t, niet waar?"

"Neen, met een d."

"Weet gij, ik heb indertijd een generaal Mouillard gekend, die de campagne in de Krim mee maakte, een uitmuntend man. Maar die zal wel niet van uwe familie zijn geweest want hij schreef zijn naam met een t."

Mijn oude vriend wilde mij blijkbaar met zijne naieve opmerkingen een pleziertje doen, mij bewijzen dat hij belang in mij stelde.

"Zijt gij al getrouwd, jong mensch?"

"Neen, monsieur Flamaran, maar ik zou er niets tegen hebben het te zijn."

"Ik raad u aan er niet te lang mede te wachten. Het huwelijk behoedt de jeugd voor vele gevaren. Te Bourges zijn er zeker wel mooie en rijke meisjes te vinden."

"Rijke meisjes zijn er genoeg. Of zij mooi zijn, dit kan men moeilijk zoo uit de verte beoordeelen."

"Gij hebt gelijk, uit de verte gaat dat niet. Maar gij moet doen wat ik heb gedaan: gaan kijken, gaan informeren. Ik zelf heb ook wel niet opgezien tegen eene reis naar le Forez om aan eene vrouw te komen."

"A, madame Flamaran is eene Forézienne?"

"Zeker. Ik ben er vijftien dagen gebleven, neen, veertien dagen, en dit nog wel terwijl het niet eens in de vacantie was. Sidonie heb ik bij mijne terugkomst meegebracht. Bourges is een mooie plaats."

"Ja, ten minste in den zomer."

"Ik herinner mij dat ik er eens een mooi proces heb gewonnen. De advocaat van mijn tegenpartij was een mijner meest geleerde collegas. Wij hadden beiden in de zaak prachtige adviezen uitgebracht, die natuurlijk lijnrecht tegenover elkaar stonden. Maar ik ben de baas gebleven en heb het proces gewonnen."

"Wezenlijk?"

"Met vlag en wimpel zeg ik u. Heb ik u de kwestie al eens verteld?"

"Neen."

"Zij was een van de mooiste kwesties die ik ooit in de praktijk heb beleefd. De stukken moet ik nog hier of daar hebben liggen. Ik zal ze u eens laten zien."

Monsieur Flamaran's gelaat glom van genoegen. Hij had zonder twijfel den heelen dag nog niemand gesproken en voelde thans behoefte om zich wat te ontspannen, om met iemand te babbelen. Ik was te rechter tijd gekomen; aan mij kon hij thans naar hartelust die behoefte bevredigen. Hij stond op, ging naar een van de tegen den muur staande kasten, zocht een oogenblik onder de daarin opgestapelde bundels, nam er een uit, opende dien en begon mij het eerste het beste manuskript voor te lezen. "De associatie is de machtige hefboom die de maatschappij in staat zal stellen met verouderde toestanden voorgoed te breken, haar een hoogere vlucht zal doen nemen..." Maar wat duivel lees ik u daar voor ? A, pardon, ik heb mij vergist. Dit is eene verhandeling van een mijner collegas van kunsten en wetenschappen. Waar heb ik dan toch den bundel gelaten dien ik u wilde laten zien?"

Na lang zoeken vond hij deze, en thans moest ik diens ganschen inhoud slikken, geen enkel stuk, niets werd mij geschonken.

"Ja, mijn jonge vriend, dat was me een proces. Twee honderd achttien duizend franken heb ik mijn cliënt, monsieur Prébois te Bourges, daarbij doen winnen. Kent gij monsieur Prébois, den grooten fabrikant?"

"Zoo bij name."

Het dossier verhuisde, den hemel zij dank, ten slotte weder naar de kast, en toen dit geschied was vond monsieur Flamaran goed zich te herinneren dat ik bij hem gekomen was in het belang mijner ongelukkige Latini Juniani.

"Met welken schrijver zit gij te houden?"

"Had ik maar een schrijver met wien ik zat te houden! Mijne moeielijkheid is juist deze dat ik geen enkelen schrijver kan opsporen, bij wien ik datgene vind wat ik hebben moet. Ik wilde namelijk weten of de Latini Juniani al dan niet een speciaal kostuum droegen en, zoo ja, welk?"

"Een zeer billijk verlangen."

Hij krabde zich achter het oor.

"Deelt Gaius daaromtrent niets mede?"

"Neen."

"Noch Papinianus?"

"Ook deze niet."

"En Justinianus?"

"Evenmin."

"Dan zie ik nog maar één uitweg."

"En die is?"

"Dat gij u tot professor Charnot wendt."

Er liep mij bij deze woorden eene koude rilling langs den rug en het was op angstigen toon dat ik stamelde:

"Professor Charnot van de Akad..."

"Van de Akademie van opschriften. Hij is een intieme vriend van mij en zal u ontvangen alsof gij een zoon van hem waart. Hij zelf heeft geen zoons, de beklagenswaardige."

"De kwestie is wellicht toch niet belangrijk genoeg om het te wagen hem..."

"Wat! Niet belangrijk genoeg? Alle kwesties zijn belangrijk wanneer zij nieuw zijn. Charnot houdt zich zoo goed als uitsluitend met numismatische studieën bezig. En een specialiteit in oude munten is natuurlijk ook een specialiteit in oude kostumen. Ik zal hem sehrijven dat gij bij hem komt."

"Wanneer u zoo goed wilt zijn..."

"Zeker, zeker, van avond nog zal ik hem schrijven. Hij zal zeer verheugd zijn u te zien. Ik ken hem door en door. Hij is precies zoo als ik. Hij heeft veel op met jongelui die feu sacré voor hun werk hebben."

Monsieur Flamaran reikte mij de hand.

"Tot ziens, beste vriend. En denk er om, dadelijk na de promotie trouwen!"

Eerst midden in den tuin van het Luxemburg herstelde ik mij eenigszins van den schok dien ik gekregen had. Toch kon ik niet nalaten mij zelf de bitterste verwijtingen er over te doen dat ik in mijn dwazen ijver het in het hoofd had gekregen mijnen promotor te gaan raadplegen. Wat men op zijn drie en twintigste jaar toch nog ontzettend domme streken kan uithalen!

9 uur 's avonds.

De teerling is geworpen. Ik heb besloten naar monsieur Charnot toe te gaan. Maar vóórdat ik dit doe zal ik bij zijnen uitgever aanloopen en trachten een en ander te weten te komen omtrent de geleerde boeken die de groote man heeft geschreven en waarvan ik er geen een zelfs ook maar bij name ken.

31 December.

Hij woont in de rue de l'Université. Ik kom zoeven van mijn bezoek terug. Want ik werd door hem ontvangen, dank eene vergissing van de meid die mij opendeed. Deze zag mij blijkbaar voor een ander aan en liet mij kalm passeeren, Toen ik zijn studeerkamer binnentrad – het was op de klok af vijf uur – was hij bezig zijn dochter te amuseeren met een uit papier geknipte spiraal boven de lamp te laten ronddraaien. Stel u voor, hij, een deftig lid van het Instituut, zij, een meisje van achttien jaar! Met dergelijke dingen brengen zulke geleerde heeren, die in het publiek zoon diepzinnig gezicht zetten, dus thuis hun tijd door!

De studeerkamer zelf zag er trouwens geleerd genoeg uit. Groote boekenkasten stonden overal tegen de muren, de schrijftafel verdween onder de paperassen. Maar monsieur Charnot zat niet voor zijn schrijftafel doch aan de tafel in het midden van het vertrek, met den rug naar

het vuur en de eene hand in de lucht, namelijk die waarmede hij de haarnaald vasthield, op de punt waarvan de reeds vermelde papieren spiraal hare gymnastische toeren uitvoerde. Tegenover hem stond zijn dochtertje voorover gebogen, met de ellebogen op de tafel geleund, de kin in de handen. Zij had een dolle pret en lachte dat het een aard had, blijkbaar uit behoefte om te lachen, om pret te hebben en ook om haren ouden vader, die haar met onbeschrijfelijke teederheid aanzag, met hare frissche jeugdige vroolijkheid het hart te verkwikken.

Ik moet bekennen dat het een allerliefst tooneeltje was en dat monsieur Charnot op dit moment absoluut niets had van den monsieur Charnot dien ik drie weken geleden op de bibliotheek woedend van achter den lessenaar voor mijne ontstelde blikken had zien opdagen.

Ik had intusschen niet lang tijd om aan dit aardige tooneeltje mijn hart op te halen.

Zoodra ik de portière op zij had geschoven, richtte het jonge meisje zich haastig op en keek zij met eene zekere hooghartige voornaamheid, waaronder ik vermoed dat wel een beetje verlegenheid schulde, mijnen kant uit. Met een dergelijken blik ongeveer moet Diana Acteon hebben aangekeken, toen deze onverwachts voor hare oogen opdaagde. Monsieur Charnot stond niet op, maar draaide, iemand hoorende aankomen, zijn fauteuil half om en trachtte, nog min of meer verblind door het schelle licht van de lamp, door het in de studeerkamer heerschende halfduister heen te onderscheiden wie het was die hem zoo onaangemeld kwam storen.

Ik voelde mij verschrikkelijk weinig op mijn gemak. Ik had gedacht mijn vijand alleen te zullen aantreffen, en thans had ik ook nog dit lachende meisje vóór mij.

"Mijnheer", zoo begon ik, "ik achtte mij verplicht u mijne excuses te komen maken over..."

Thans herkende hij mij. Het jonge meisje maakte mine de kamer te verlaten.

"Je kunt gerust bier blijven, Jeanne, we zijn in een oogenblik klaar. Mijnheer komt maar even zijn excuses maken. Hij gaat dadelijk weer weg."

Dit was een ontmoedigend begin.

Misschien dacht Jeanne dit ook wel, want zij retireerde bescheiden naar den achterkant van het vertrek, Ik vermoedde dat zij dit deed omdat zij medelijden had met mijne verlegenheid.

"Ik betreur verschrikkelijk het ongeluk dat mij een dag of wat geleden is overkomen het was eene onvergeeflijke onhandigheid van mij den pennenhouder op den rand van den lessenaar te leggen. Voor het overige vermoedde ik natuurlijk geen oogenblik dat er iemand achter den lessenaar zat te lezen. Het spreekt wel van zelf dat ik, wanneer ik dit geweten had, dat ik ... dat ik dan.... anders zou hebben gehandeld."

Monsieur Charnot hoorde dit gebazel aan met dezelfde genoegelijke satisfactie waarmede een hengelaar een vorentje aan den haak laat spartelen. Hij vond mij blijkbaar zóó mal dat ik er werkelijk haast mal van werd. En daarbij zeide hij geen enkel woord, niets. Ik debiteerde nog twee of drie phrases die niet minder dwaas waren dan de eerste, en ook deze hoorde hij met hetzelfde spotachtige glimlachje en hetzelfde stilzwijgen aan.

Om mij uit de verlegenheid te redden zeide ik daarop: "Ik ben ook nog bij u gekomen met het doel om een beroep te doen op uwe wetenschappelijke voorlichting."

"Ik sta geheel ter uwer beschikking, mijnheer."

"Monsieur Flamaran heeft u zonder twijfel reeds over de zaak geschreven?"

"Flamaran?"

"Ja, ongeveer drie dagen geleden."

"Ik heb niets gekregen. Niet waar, Jeanne?"

"Neen, papa."

"Het is niet de eerste keer dat mijn voortreffelijke collega belooft te zullen sehrijven en het toch niet doet. Maar dat komt er niets op aan, gij hebt u zelf gepresenteerd, ça suffit."

"Ik moet beginnen met u te zeggen dat ik over eenige maanden denk te promoveeren."

"In de letteren?"

"Neen, in de rechten. Dit neemt niet weg dat ik ook licentiaat in de letteren ben."

"En later denkt gij zeker ook nog in de medicijnen te studeeren?"

"Maar, mijnheer!"

"Nu, waarom niet? Wanneer men zoo'n liefhebber van wetenschappelijke titels is. Gij hebt dus aanleg voor de letteren?"

"Men heeft mij dit verzekerd."

"En voelt zonder twijfel dikwijls in uw binnenste een zekeren, haast onweerstaanbaren aandrang om verzen te maken?"

"Ik moet bekennen dat dit inderdaad het geval is."

"Ook met u is het dus zeker weder de oude historie: de familie staat er op dat men in de rechten studeert terwijl men zelf veel meer liefhebberij heeft in de letteren; officieel Cujacius, in het geheim de Muzen! Het Corpus Juris op tafel en alle laden en kasten volgepropt met dichtelijke ontboezemingen! Is het niet zoo?"

Ik knikte toestemmend. Hij wierp een blik naar den kant waar zijne dochter stond en hernam:

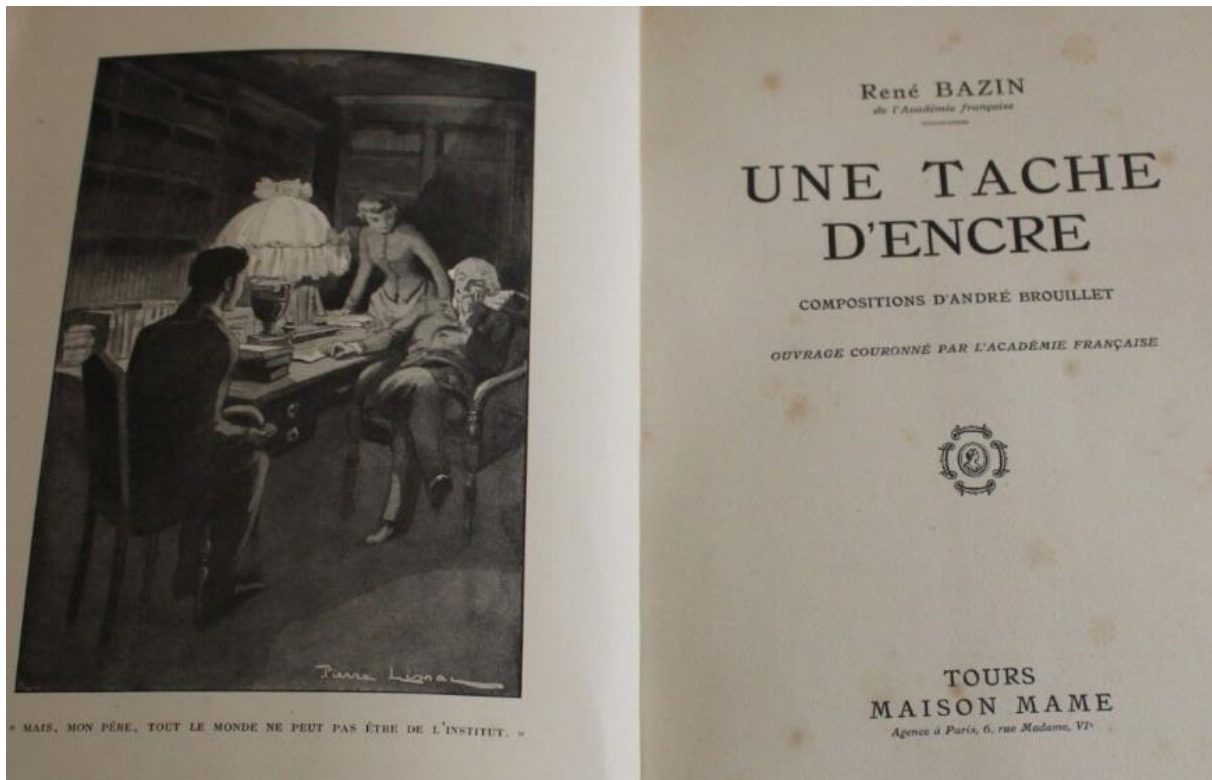
"Welnu, mijnheer, ik verklaar u eerlijk dat ik van zoo 'n manier van doen niets begrijp, absoluut niets. Waarom niet de inspraak van zijn hart gevolgd? Gij moet het mij niet kwalijk nemen maar de tegenwoordige jonge lui hebben geen greintje energie meer. In mijn tijd ging dat heel anders. Op mijn zeventiende jaar ontdekte ik dat ik liefhebberij had in de numismatiek. Mijne familie wilde dat ik studeeren zou voor ontvanger van de registratie, ja, mijnheer, voor ontvanger van de registratie. Ik had te doen met twee grootvaders, twee grootmoeders, mijn vader, mijne moeder en zes ooms, die allen hemel en aarde bewogen om mij klein te krijgen. Maar ik wist van geen toegeven, en daaraan heb ik het te danken dat ik het gebracht heb tot lid van het Instituut. Niet waar, Jeanne?"

Mademoiselle Jeanne was gedurende het interessante discours weder naar de tafel teruggekeerd, en wel naar dezelfde plaats waar zij bij mijn binnentreden had gestaan. Schijnbaar was zij druk in de weer om wat orde te brengen in de boeken die door elkander op het groene kleed verspreid lagen. Maar zij had een geheim doel: zij zocht de in den steek gelaten spiraal weder te pakken te krijgen. De haarnaald waarop het ding zijne kunsten had vertoond, stond overeind tegen de lamp aan. Na lang en behendig manoeuvreeren was het jonge meisje er in geslaagd het corpus delicti achter een stapeltje boeken te krijgen en thans was zij bezig het langzaam en voorzichtig naar zich toe te halen.

Haars vaders vraag stoorde haar in deze gewichtige bezigheid.

Met een licht hoofdschudden en een min of meer spotachtig lachje zeide zij:

"Maar, papa, iedereen kan toch niet lid van het Instituut worden!"

"Daar heb je gelijk aan, Jeanne. Mijnheer, bij voorbeeld, heeft een manier om kostbare inkunabelen te bewerken, die hemelsbreed verschilt van de mijne en hem wel nimmer tot mijn

collega zal maken. Als meester in de rechten en licentiaat in de letteren wordt gij zonder twijfel notaris, mijnheer?"

"Pardon, mijnheer, procureur."

"A ja, natuurlijk. Zie je, Jeanne, de deftige lieden in de provincie kennen voor hun zoons maar twee betrekkingen die fatsoenlijk zijn: de jongens worden procureur als zij geen notaris en notaris als zij geen procureur worden."

Monsieur Charnot zeide dit alles op zoo'n kalm spottenden toon en met zoo'n gemoedelijk glimlachje dat het werkelijk was om dol van te worden. Ik weet wel dat ik mij van zijne woorden niets had moeten aantrekken, dat ik hem met een paar geestigheden had behooren af te troeven en wanneer ik daartoe niet in staat was, eenvoudig mijn mond had moeten houden en den wraakzuchtigen boekenman maar had moeten laten praten. In plaats daarvan was ik zoo dwaas mij gepikeerd te voelen en aan dit gevoel in woorden lucht te geven.

"U hebt mooi praten," gaf ik wrevelig ten antwoord. "Ik moet een beroep kiezen waarvan ik leven kan. Het een of het ander, wat komt het er op aan? Mejuffrouw uwe dochter heeft gezegd dat niet iedereen lid van het Instituut kan worden. Ik zeg dat niet iedereen zich de luxe kan permitteeren voor eigen rekening boeken uit te geven waarvan er zeven en twintig exemplaren worden verkocht!"

Ik was er op voorbereid dat er op mijn ongepasten uitval eene geweldige uitbarsting zoude volgen, een soort van dynamietexplosie. Maar het tegendeel was het geval. Monsieur Charnot glimlachte weder, ditmaal nog veel gemoedelijker dan te voren, en zeide:

"Ik bemerk tot mijn genoegen dat gij goed op de hoogte zijt der geheimen van den boekhandel."

"In ieder geval weet ik achter die geheimen te komen wanneer ik dit nodig meen te hebben!"

"Eene dergelijke uitgebreide bibliographische kennis ontmoet men zelden bij jonge lieden van uw leeftijd. Dit neemt niet weg dat gij mij wel zult willen permitteeren die kennis nog eenigszins aan te vullen. Men beoordeelt gewoonlijk de waarde en het succes van een boek naar het aantal exemplaren dat daarvan worden verkocht. Niets is echter minder juist. Zeven-en-twintig exemplaren kunnen een auteur onsterfelijk maken, wanneer het gehalte van de zeven-en-twintig personen die het boek kochten en lazen, er maar naar is. Zoudt gij wel willen gelooven dat een mijner vrienden niet meer dan acht exemplaren heeft laten drukken van eene door hem geschreven wiskundige verhandeling? Drie exemplaren heeft hij cadeau gedaan, de vijf anderen wachten nog steeds op koopers. En de schrijver dezer verhandeling is de eerste mathematicus van Frankrijk, mijnheer!"

Mademoiselle Jeanne had de historie veel minder gemoedelijk opgenomen dan haar vader. Zij had het hoofd in den nek geworpen en met het air eener beleedigde koningin voegde zij mij op vernietigenden toon toe:

"U hebt blijkbaar nooit gehoord dat er ook zoogenaamde "succes d'estime" bestaan, mijnheer!"

Helaas, dikwijls genoeg had ik daarvan gehoord, en ik had deze nieuwe terechtwijzing niet nodig gehad om mij te doen inzien dat ik mij ontzettend ongepast had aangesteld, om mij tot de overtuiging te brengen dat ik mij door mijne lompe, onvergeeflijke manier van doen voor eeuwig had gecompromitteerd in de oogen van monsieur Charnot en diens liefallige dochter. Deze terechtwijzing trok ik mij intusschen verschrikkelijk aan. Er bleef mij thans natuurlijk niets anders over dan onmiddellijk den aftocht te blazen. Ik stond op.

"Maar wij hebben nog geen woord gesproken over die moeilijkheid waarin gij mij om raad kwaamt vragen", zeide monsieur Charnot op den beleefdsten toon van de wereld.

"Ik durf het niet te wagen nog langer misbruik te maken van uwen kostbaren tijd, mijnheer..."

"Gij behoeft u volstrekt niet te geneeren. Wat verlangt gij te weten?"

"Ik kan er niet achter komen wat voor kostuum de Latini Juniani droegen."

"Dit is een zeer moeilijke kwestie evenals de meeste kwesties die op de kleedij der ouden betrekking hebben. Hebt gij de zeventien deelen van het werk van den Duitschen schrijver Friedchenhausen gelezen?"

"Neen."

"Dan hebt gij toch zeker het beroemde werk van William Woodsmith geraadpleegd?"

"Ook dat niet. Ik versta geen Engelsch. Alleen maar Italiaansch en latijn."

"Welnu, dan raad ik u, om te beginnen, aan een paar beroemde in het latijn geschreven werken over numismatiek te bestudeeren, den Thesaurus Morellianus bij voorbeeld, de Praestantiora Numismata van Vaillant en verder Banduri en Pembrock en Pellerin. Zoo doende hebt gij kans om iets te vinden wat u op het spoor kan brengen van wat gij zoekt."

"Ik dank u wel, mijnheer, voor uw goeden raad."

Hij begeleidde mij tot aan de deur.

Toen ik, bij de deur gekomen, even omkeek, zag ik mademoiselle Jeanne onbewegelijk en nog steeds in de houding eener beleedigde Diana bij de tafel staan. Tusschen hare rosé vingertjes hield zij de heroverde spiraal.

Een oogenblik later stond ik op straat!

Zelfs wanneer ik dit had gewild, had ik mij met geen mogelijkheid onhandiger, stommer, akeliger kunnen aanstellen dan ik had gedaan! Te komen met het doel om zich te excuseeren en, in plaats van dat, nieuwe beleedigingen op de oude te stapelen, de zaak nog erger te maken dan zij al was! Zoo iets kan toch niemand anders dan mij overkomen. Dit jonge meisje, ik heb haar bepaald gekrenkt. En dat nog wel terwijl zij mij verdedigd heeft, terwijl zij tot haar vader gezegd heeft: "iedereen kan niet lid van het Instituut worden", wat natuurlijk zooveel beteekende als: "waarom plaagt u dien armen jongen toch zoo! Ziet u dan niet dat hij verlegen, dat hij heelemaal in de war is. Ik heb werkelijk medelijden met hem." Ja, medelijden, dat is het wat zij zonder twijfel in den beginne voor mij heeft gevoeld. Daarop kwam die misselijke toespeling op de zeven-en-twintig exemplaren van zijn werk, en op het oogenblik verafschuwt, haat mademoiselle Jeanne mij uit den grond van haar hart, daar ben ik zeker van. Ja, zij haat mij. En, ik weet niet hoe het komt, maar deze gedachte hindert mij verschrikkelijk. Mademoiselle Charnot moge nog zoo zeer eene onbekende voor mij zijn, niet meer dan eene vluchtige verschijning in mijn leven, haar toorn drukt mij onbeschrijfelijk, de verachtelijke blik dien zij mij toewierp, laat mij rust noch duur meer, vervolgt mij zonder ophouden.

Nog zelden ben ik zoo ontevreden geweest over mij zelf en over alles om mij heen. Ik heb absoluut wat afleiding noodig, de een of andere distractie die aan mijne gedachten eene andere richting geeft. Om te beginnen zal ik de rue de Beaune afloopen en een kijkje aan de Seine gaan nemen. Daarna kan ik verder zien, wanneer ik niet naar huis wil gaan.

Goede hemel, wat kan Parijs in den winter toch mooi zijn! Voor de bewoners van de huizen is de zon al ondergegaan: overal zijn de lampen reeds aangestoken. Maar buiten op straat gloeit de hemel nog in een roodachtig licht; de wegstervende stralen der ondergaande zon brengen een tooverachtig effect te weeg. Het vriest. Overal meent het oog diamanten te zien glinsteren, aan de takken van de boomen, tegen de gevels, op de daken, tot zelfs op de hoeden van de koetsiers der passeerende rijtuigen. De golven van de Seine zijn met een wit schuim bedekt. Op de 'mouches' is niemand te zien dan de man aan het roer. Maar daarentegen, wat een menschen op den Pont du Carroussel, wat een mengelmoes van pelzen en bonten kragen in allerlei vormen en kleuren op de trottoirs, wat een gewoel van omnibussen en rijtuigen. Iedereen loopt hard, schijnt haast te hebben. Geen wonder, het is etenstijd, al deze menschen zijn op weg om te gaan dineeren. Ik besluit hetzelfde te doen en zeg de Seine vaarwel. Mijn maag laat hare rechten golden en doet mij voor het oogenblik zelfs monsieur Charnot en mademoiselle Jeanne vergeten.

[Na 200 pagina's avonturen huwt Fabien Mouillard met Jeanne Charnot; haar vader bezorgt hem ook een job]

"Er zijn nog andere maatschappelijke betrekkingen dan die van procureur, monsieur Mouillard. Ik heb onzen vriend Fabien bestudeerd. Hij heeft om zoo te zeggen een min of meer romanesk karakter. Indien hij eene behoorlijke opleiding in die richting had genoten zoude er een kunstenaar uit hem hebben kunnen groeien. Nu dit niet het geval is geweest, zal hij eenvoudig zijn leven lang tot zekere hoogte een dreamer blijven."

"Ik zou het niet zoo goed hebben kunnen uitdrukken, maar dikwijls heb ik hetzelfde gedacht."

"Met een karakter als dat van uw neef, zoo hernam monsieur Charnot, "is het voor een jong mensch het beste zich een beroep te kiezen dat hem in staat stelt in zekere mate doch vooral

niet te veel bot te vieren aan zijne idealistische neigingen, als het ware een beroep tusschen proza en poëzie in."

"Dat van notaris, bij voorbeeld?"

"Nee, dat zou één en al proza zijn. Ik denk aan eene betrekking als bibliothecaris."

"A, een bibliothecaris wilt u van hem maken?"

"We hebben te Parijs een zeker aantal kleinere bibliotheken, die evenals onze groote Nationale bibliotheek, staatseigendom zijn maar in vergelijking met deze laatste ware idealen zijn van rust en kalmte."

"Ik heb dikwijls daarvan hooren spreken."

"Daar ik in de officieele wereld niet geheel zonder relaties ben, zoo zal ik zien Fabien geplaatst te krijgen aan het hoofd van een dezer kleinere bibliotheken. Zoo'n betrekking is voor hem geknipt. Hij zal net genoeg te doen hebben om geen leeglooper te zijn, en nimmer bang behoeven te wezen dat de een of andere revolutie hem op een mooien dag op straat zal zetten. Want daarvoor zal de weinige beteekenis van het baantje hem behoeden. Ik kan mij haast geen aangenamere betrekking denken. Te midden van boeken te leven, hunne lucht in te ademen, dit is op zich zelf reeds een intellectueel genot."

"Volkomen juist!" riep mijn oom vol enthousiasme uit.

"En dan, monsieur Mouillard, ze te catalogiseeren, ze na te slaan, ze te beschermen zoowel tegen de wormen als tegen den lezer, is dit niet een benijdenswaardig lot, dat vraag ik u?"

"Zonder twijfel; benijdenswaardiger dan het mijne is geweest en dan dat van mijn opvolger zijn zal!"

[...]

"Weet je waar ik op het oogenblik aan denk, mijn waarde Charnot?"

"Nee, ik heb er geen flauw idee van."

"Ik denk er aan dat het toch een merkwaardige historie is."

"Wat dan?"

"Dat iemand het door een inktvlek brengt tot conservator van een bibliotheek. Want gij kunt het niet ontkennen: daaraan zal Fabien zijne posite te danken hebben evenals die vlek hem zijne vrouw bezorgd heeft. En dat ik een Parijzenaar ben geworden, ook dat is het werk van diezelfde inktmop. Het moet tooverinkt geweest zijn houdt gij het er ook niet voor?"

"Ja, *felix culpa*, dat mag men wel zeggen, monsieur Mouillard. Er zijn onbezonnenheden, dwaasheden zelfs, die iemand geluk aanbrengen. Men weet alleen niet welke, en daarom is het maar het voorzichtigste er in het geheel geene te begaan."

UNE
TACHE D'ENCRE
